

 BUTLLETÍ DEL

CENTRE EXCURSIONISTA

DE CATALUNYA

ANY X

JUNY DE 1900

N.º 65

EXCURSIÓ A PALAFRUGELL
PALAMÓS Y SANT FELIU DE GUÍXOLS

(Acabament)

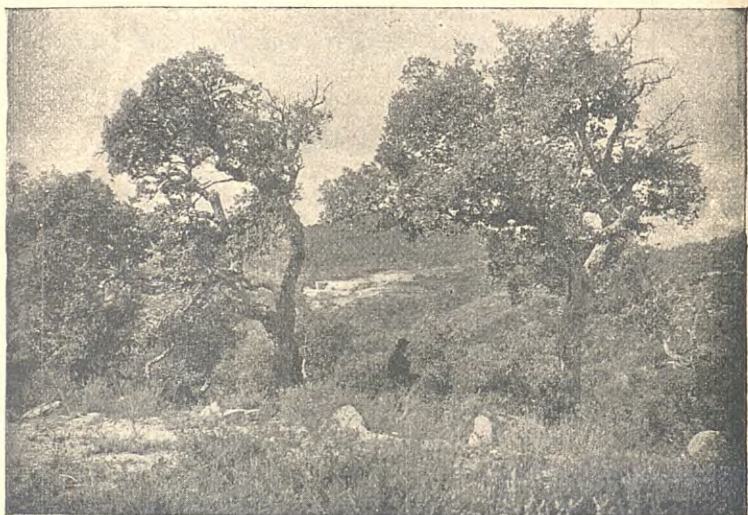
LES SUREDES

Tota la regió que he recorregut està poblada per grans boscos de suros o alzines sureres. En la província de Girona ocupen una extensió de 80,000 hectàrees. La total d'Espanya és de 255,000, y la total del món, segons M. Combe, enginyer de boscos, és de 1.318,192.

La surera és el *Quercus suber* (L.) de la família de les copulíferes, viu en tot el litoral mediterrà, y ja fou conegut dels romans (Teofrast, en el llibre II de sa *Historia Plantarum*, el creu originari dels Pireneus de la part del N. de l'Indigecia), sols que en aquell temps no més servia pera fer-ne llenya y carbó. Desde'l segle passat se comença a extreure-n la capa suberosa y a fer-la servir pera taps.

El suro creix en terrenys silícichs y especialment en piçarres cristallines, y té repugnancia per les terres calices. La surera és un bonich arbre de forma regular, quan en l'època de creixença està resguardat dels raigs directes del sol; més quan el tronch sofreix els efectes de la radiació directa, que, com és sabut, retarda'l desenrotlló dels vegetals, sol pendre formes estranyes, retorcent-se'l tronc y les rames. Ademés dels suros, en els boscos d'aquesta co-

marca's troben alzines, garrigues y algun híbrid que en diuen suruli, y además una munió de mates que formen el bosch baix. Les que més abunden són l'arbós, la murtra, bruchs, gatoses, varies especies de cistus, olivardes, romaní, ginebrons, y en els comals, aon per efecte de que hi ha més terra vegetal y aquesta se manté més fresca, el nombre

Una sureda

d'especies és molt nombrosa, abundant-hi les romagueres, la sarsaparrella, l'eura y altres plantes trepadores formant un capdell xamós de verdor.

No vui entretenir-los més parlant d'aquest assumpte. Ja ho va fer, y d'una manera magistral, nostre benvolgut President en sa última conferencia. Y si no ho troben cançat, sols parlaré de la major plaga d'aquests boscos: de les cremes.

A mitjans de Setembre, crech que en el dia 15, me trobava a Sant Feliu, de retorn d'una de les excursions de que us he parlat. A les deu del matí s'escampà per la vila la

noticia de que s'havia calat foch en el bosch de Can Pey. Els treballadors que sortien al mitj-dia de les fàbriques s'aturaven en el passeig de Mar, en el carrer major y en les parts altes de la vila, formant animats grups, en els que's comentava l'extensió que'l foch havia pres. En els terrats hi havia també molta gent, atreta per aquest espectacle, y desde aon se veyen, cap al turó de la Pineda Soca, les flames com llepaven els arbres de la carena, y una espessa columna de fum negrenca que tant aviat s'abatia sobre la montanya aclaparada per les bufades de la tramontana com s'aixecava orgullosa per aquell cel blau y sense núvols. El sol se sentia de ferm, y ab son esclat feya ressaltar el pedregam blanquinós entre'l vert fosch de la vestida sureda. En havent dinat, en els casinos y cafés no's parlava d'altra cosa. Les noticies que seguidament se rebien, totes coincidien en lo mateix, és a dir, que lo del foch era cosa seria, que havia guanyat terreno cap al Romaguer nou, que la casa s'estava arbolant y que caminava en direcció a Canyet y cap a Tossa. Y la grossa fumarola que's veyia envers a Ponent y cap a garbí semblava confirmar-ho.

Excitat per aytals noticies decideixo anar m'en-hi, y ab un company sortim de la vila a les dugues de la tarde seguint el camí de les Comes.

A l'arribar a les feixes d'en Calsonis ens enfilem pel corriol que serpeja per la costa d'en Cirera. A un quart de quatre arribem a l'antich camí de Tossa, quasi al cim de la costa. Ens aturem un moment a descansar a l'ombra dels suros, per entre quines rames apareix la clotada de Sant Feliu, d'emmarletades roques y de verts conreus, y al fondo contemplem la vila, blanca y lluenta com un joyell de plata brunyida. Cinch minuts de descans y amunt! Arrivem al Collet, deixem a mà dreta'l camí de Tossa, que passa per les Sorres, y seguim pel camí que mena al Romaguer y baixa cap a mar. Tota la montanya està revestida de bosch. Ja tot baixant trobem uns homes sobre una roca, y per damunt de les copes dels suros estaven mirant l'incendi, que's desenrotllava allí baix resseguint els plechs d'una comalada molt oberta pel costat de

mar y apoyada en la carena de la serralada que limita la regió de la Selva pel costat de la costa.

Del mig del fondal, en una extensió de més d'un kilòmetre, sortien poch a poch glopades de fum, com d'un volcà mig apagat; a voltes semblava que prengué més ardidesa, les glopades eren més seguides y la columna de fum més espessa, escampant-se en una gran extensió. Baixem de

Sant Feliu vist per entremig de les sureres

la roca y reprenem el camí que porta al Romaguer. Al devallar pera anar a la casa, a través d'un troç de bosch cremat.

Tot era negre, la terra d'un negre metàlich com de plombagina; no hi havia ni mates ni herbam, tot era consumit; els arbres, d'un negre més intens y mat, sense fulles, extenien les branques nues, pelades, fumejant, com si demanessin clemencia, y al fons del bosch s'aixecava una nuvolada de fum. Al passar-hi se sent un baf calent y un fort olor reumàtic.

Tota aquella vessant, desde la Pineda Soca, era cremada. El foch havia voltat la masia y s'havia aturat als conreus. La porta de la casa estava oberta de bat a bat,

però a dins no hi havia pas ningú. Tot restava silenciós.

Seguim més avall, cap a l'era, y allí trobem un grupo de gent que contempla'ls estragos del foch.

Quasi tota la vessant del davant nostre, a un tret de fusell, estava cremant.

El foch avançava en forma d'esperó de més de 300 metres d'ample, potent, irresistible. Corria primer pels matolls y fullaraca seca, y després s'apoderava dels arbres, que s'arbolaven de sobte, com si fossin de pòlvora, ab un espetech y uns bramuls com els que produeix una espessa

L'incendi

pedregada al caure ab furia sobre'l rocam. Les flames assolien una alçada de més de 15 metres, vermelles, serpejaven graciosament per l'espai, retorçant-se sobre sí, refregant-se y entrelaçant-se unes ab altres o separant-se ab suaus inflexions, semblant als incitants moviments d'una dança de bayaderes. Y ab les flames pujava una espessa cortina de fum densíssim y negre que s'enlairava, recargolant-se en petites espirals, y a mida que ascendia anava descrivint immenses volutes; més enlaire, les masses se capbuçaven unes dintre les altres tot pujant amunt, amunt, y després poch a poch se destriaven, anaven desfent-se y resolent-se tot en una immensa trenyina negra que voleyava dins l' ampla y lluminosa volta del cel. Y la columna ascendent

d'aire calent xuclava petits troços encesos que brillaven dintre de la negra columna com els estels a la nit.

Escalonats pel bosch hi havia trenta o quaranta homes que tractaven d'aturar el foc fent una trencada. Les flames ja quasi'ls assolien, y de dalt del comal baixaven unes veus que'ls cridaven: «Fugiu! Fugiu!» Als pochos instants apareix una altra branca de foc al cim de la carena y devalla ràpid com un torrent esvalotat, tancant-los en estret cèrcol. Alguns tenen temps de fugir, però'ls

L'incendi

altres han de saltar per la part de bosch que encara fumeja. Entre'l grupo de curiosos que'ns ho estàvem mirant hi havia dos dònnes de la casa que hi tenien els seus: l'una llençava exclamacions d'engunia, plorava y s'apretava convulsivament les mans; l'altra, més jove, sapada, estava contemplant l'esglayadora escena sense dir una paraula... els braços caiguts, la cara esblanqueïda y aixuta y la mirada perduda entre aquell formiguer d'homes que fugien del perill com una llocada de pollets sorpresa per

un gat. Y el foch pujava destructor, deixant un rastre negre com de gangrena.

Del Romaguer pugem, tot voltant la comalada, cap a la masia de Sant Benet. Pel camí, en una esplanada dalt de la carena que'n diuen Les Sorres, s'havia iniciat una altra clapa de foch: sols hi havia dos homes que tractaven d'apagar-lo a cops de rama verda. Una mica més enllà'n trobem una colla caminant un darrera l'altre per l'estret viarany, seriosos, espitregats y armats de tallabardes, destrals y altres eines y ab llargues rames d'arbós o de pi sobre'l muscle, que anaven a apagar-lo. Els saludem y no parem fins a Sant Benet. Aprop de la masia, en el punt aont acaba'l comal del foch gros, trobem més gent, les autoritats dels pobles vehins, guardia civil, municipals de la vila, pagesos de la rodalia. El foch anava pujant cap allí, y parlaven de fer una trencada; però en vista del perill que corria la casa y tement que s'escorregués més enllà, determinaren dar contrafoch.

Així que fou dada la veu, tots ens posem a la feina. Formem dugues files paraleles, descrivint un arch ab la concavitat cap al comal; els del davant comencen a tallar mates y rames llargues dels suros; nosaltres escombrem la fullaraca y les rames tallades, tirant-ho avall, y al crit de: «Foch!» comencem a encendre'l bosch al llarch de l'extensa linia. El vent aviva les flames, que llença famolenques envers l'altre foch que puja, y al topar-se les dugues fogueres s'abracen tot udolant, aixecant una flama colossal, y, no trobant res més pera consumir, s'aixafen, decauen, y com avergonyides s'arroceguen pels matolls y per l'herbam, y nosaltres a cops de rama verda les anem apagant. Devegades, com si's resistissin, prenen nova altivesa, emperò allí acudim tots, y a entrada de fosch el foch quedava dominat per aquell cantó.

Ens retirem al mas Codolà, a uns vint minuts d'allí, aon passo la nit. A les dèu del vespre's veyen les crestes negres de la serra propera retallades sobre una rogenca resplendor, que tant prompte s'apagava com brillava ab més intensitat. Les negres columnes de fum quasi no's distingien del blau negre del cel. De tant en tant voleyaven

espurnes brillants com cohets. A voltes la resplendor tenia oscil·lacions com les d'un llum que s'apaga.

El vent havia mancat. Y Natura dormia tranquil·la, assossegada. Tot estava quiet. No més se sentia de tant en tant el xiulet agut d'algun gripau y el soroll fosch y acompanyat del bestiar que remugava en la cort de la masia. A les tres del matí tot estava apagat.

A l'endemà ens en anem cap al bosch cremat, tot carenejant per la Serrallarga fins al puig Laguaita. A nostra

Bosch cremat

dreta s'obre la fondalada aont el foch fou més intens, ab la terra pelada, llisa, negra y la munió d'arbres encara més negres y despullats. Tot va vestit de dol. A l'altra vessant se veu la casa del Romaguer. Y a la galta de soley, entre algun arbre cremat, contemplem la boscuria verda y somrienta plena de vida, que baixa fins a emmirallar-se en les enjogassades ones del mar.

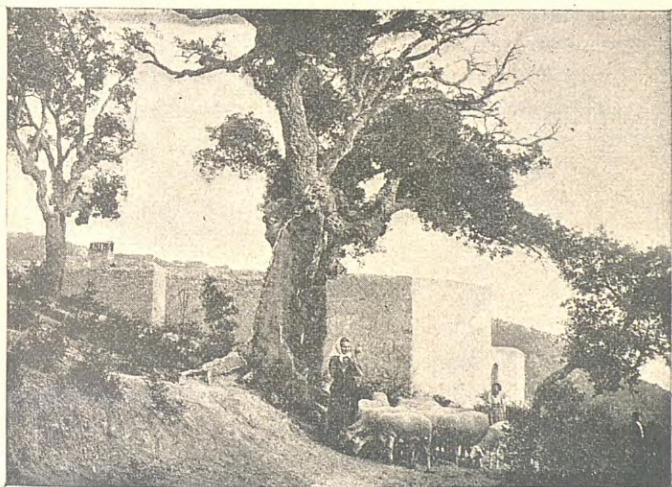
Al retorn passo per la masia de Sant Benet, y l'avi, un jayo de més de setanta anys, així que'm veu, em diu:

—Ja ho veu quin bé de Déu s'ha destruit! En cinquanta

anys que estich en aquesta casa he ajudat a apagar més de divuit focs grossos. En el d'ahir no hi vaig fer res. No puch! Quan la foguera era dalt del comal, jo pensava: «Ara seguirà pel marge, s'agafarà als pallers, després a la casa y aquí moriràs cremat com un enza». Déu no ho volgué! Tant-se-val. Els que no podem treballar no hi fem pas res en aquest món! —

Em despedeixo del vellet... y baixo al poble, d'aon vaig sortir-ne l'endemà.

CRISTÒFOL FRAGINALS

LA LLUNA SEGONS EL POBLE

(Continuació)

L'home de la Lluna de la Ribera de l'Ebre té certa semblança ab la següent tradició de Daroca:

Un dia sorprengueren a Pere Bisagre, vehí d'aquella vila, ab un paner de rahims. Li preguntaren d'aon els

havia robat, y ell jurà y perjurà que no'ls havia robat enlloch, y pera més afermar el seu jurament hi afegí: «El Sant Misteri'm converteixi en marbre si tal he fet»; y com jurava en fals, quedà petrificat a l'acte, reduint-se a un terç de la seva alçada (1).

Mon amich en Francisco Maspons y Labrós, a l'any según de l'*Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana*, planes 215 a 219, esmenta gran nombre de localitats aon veuen l'home de la Lluna, ja en una, ja en altra forma, més sempre en càstich d'haver robat alguna cosa.

Un dels modismes més comunment usat quan un se troba sense defensa és el de dir: «Qui m'ha de defensar? L'home de la Lluna?» Se vol una prova més evident de la creencia que a Catalunya hi ha hagut en l'existència d'aquest home?

III

SA INFLUENCIA

En totes les èpoques, desde la llunyadana de l'infantesa de l'Humanitat, l'home ha vingut creyent en l'influencia de la Lluna, no sols sobre'l temps y, per consegüent, sobre el bon o dolent resultat de les cullites, sino també sobre els actes y la sort dels homes.

Els modismes populars

És nat en mala Lluna,

referint-se al que té mala sort;

És tallat en mala Lluna,

aludint al que és dolent;

Avuy té la mala Lluna,

(1) L'estatua d'en Pere Bisagre era abans darrera d'un reixat de ferro a l'antich hospital de Sant March de Daroca, y no sé pas si hi és encara.

parlant del que té un dia de mal humor;

Te llunes o és llunàtich,

fent alusió al que té manies o un arrel de boig, y el de

Se li ha girat la Lluna,

que s'aplica an aquell a qui comencen a anar-li les coses al revés de com li havien anat, són, segons mon pobre parer, reminiscencies de la creencia popular de que la Lluna influeix directament en la sort de la gent.

El modisme empordanès

És nat en Lluna foguejant,

fent referencia a l'home que és molt aficionat a dònnes, o a la dòna que sempre va darrera dels homes, és una altra prova de la creencia en aquesta influencia de la Lluna.

La Lluna influeix no sols en la sort, sinó també en el sexe de les persones. Diuen:

Lluna creixent,
part diferent;
Lluna minvant,
part semblant.

És a dir, que, si un part ha estat en Lluna creixent, el ser que neixi en el següent tindrà'l mateix sexe que hagi tingut el producte del primer.

Lo mateix diuen els castellans:

En menguante,
semejante;
en creciente,
diferente.

Sapigut és de tot-hom que les dònnes compten el temps de llur prenyat per llunes y no per mesos.

Virgili, en sa primera *Geòrgica*, diu que'l novè dia de cada Lluna era propici pera'ls esclaus que volien fugir de la casa de llurs amos. En cambi, era desfavorable' pera'l lladre que robava en aquell dia.

Segons el mateix Virgili, el dia quint de la Lluna era un dia nefast per haver nascut en ell les Furies y la Mort, y l'home devia guardar-se molt de començar cap obra en semblant dia.

Els moderns havem estat en això més escrupulosos que els romans, y hem considerat com dies dolents tots els dimars y divendres de l'any. Home conech jo que's té per molt despreocupat y segueix al peu de la lletra aquest consell castellà:

En viernes ni en martes
no te cases ni te embarques (1)

El dia sisè de cada lluna era un dia importantíssim pera els druides: en ell cullien el *vesch* (2), aquella panacea universal del poble gal.

Encara és més extesa la creencia de que la Lluna influeix en el temps, creencia que's troba també consignada en les ja esmentades *Geórgicas* de Virgili. Diu aquest:

«Si la Lluna en son quart dia's presenta clara y brillant y son arç se destaca netament sobre'l cel, és senyal de que farà bon temps tot el mes;

»Si és roja, farà vent;

»Si en son quart creixent se veu fosca y rodejada d'un aire espès, hi haurà fortes tempestats.»

A Quesada (Jaèn) diuen:

Luna llana,
agua mana.

(1) Lo qual no impedeix que, segons Guillem Prescott, en sa *Historia de los Reyes Católicos*, Colon sortís de Palos en divendres, descobrí l'Amèrica en divendres y arribés a les costes de Espanya en divendres. A menys que no's cregui que precisament per això va tenir ell tant mala sort y l'Espanya s'hagi aprofitat tant poch del descobriment.

(2) Lo *gui*, *viscum album*. El dia primer de l'any els noys francesos sembla que tenien abans la costum d'anar a cullir el *gui*, corrent després pels carrers ab ell a la mà y cridant:

—Au gui l'an né!

Segons els aragonesos, quan la Lluna's presenta al mig d'un rotllo indica sequetat:

Rolde del sol
moja al pastor;
el de la Luna
lo enjuga.

Diuen els habitants de les vores del Éssera:

Cuando tiene cerco el sol
moja la capa al pastor;
cuando lo tiene la Luna
lo enjuga.

Diuen els de Monzó, que és quasi lo mateix que diuen els de Casp:

El cerco del sol
moja la capa al pastor;
el de la luna
la enjuga.

La mateixa creencia tenen els castellans, y l'expressen per medi d'aquests dos aforismes:

Cerco de Luna
no hincha laguna;

y

Cerco de Luna
lavajo enjuga;

més si hi ha una estrella al mig, plourà:

Estrella en medio,
lavajo lleno (1).

En cambi, n'hi ha d'altres que ho diuen al revés:

Luna con cerco,
lavajo lleno;
estrella en medio,
lavajo seco (2).

(1) Vegin-se les *Obras en prosa y verso* d'en Joaquim Maria Bartrina (Barcelona, 1881).

(2) *Calendario popular* (Fregenal, 1885).

Pera'ls andalusos, aquesta darrera circumstancia pot senyalar lo mateix pluja que vent:

Teniendo cerco la Luna
y estrella dentro,
agua ó viento (1).

En cambi, pera'ls catalans el rotllo a la Lluna indica pluja, segons el tant conegut aforisme

Rotllo gros a la Lluna,
pluja segura (2).

Y lo mateix significa pera'ls valencians, perquè a Tor-reblanca (Castelló) diuen:

¿Porte rogle la Lluna?
Senyal de pluja.

Pera'ls andalusos, el rotllo a la Lluna és també senyal de desgracies, segons creencia general expressada en el següent cantar popular:

Cerco tiene la Luna,
mi amante es muerto:
no miro para ella
de sentimiento (3).

Pera'ls francesos, el rotllo a la Lluna no significa res. En cambi, si és al Sol significa vent.

(1) *Folk-Lore Andaluz*. Primer any, 1882-1883, pàg. 273.

(2) També pera'ls castellans significa pluja, segons aquella tant coneguda redondilla que s'atribueix a Quevedo:

Gran cerco tiene la Luna,
y se puede preveer
que esta noche ha de llover,
etc., etc.

(3) *Folk-Lore Andaluz*, any esmentat, pàg. 293.

A la Baixa Normandia diuen :

Charme (1) de Lune
n'abat mât ni lume;
charme de solet
les abat quand ils seraient de fer (2).

A Plévenon, Alta Bretanya, diuen :

Jamais cerne (3) à la lune
n'abattit mât de lume;
mais quan il est au soula (4),
il abat le mât et l'éta' (5).

En cambi, a Saint-Cast, a l'Alta Bretanya, pot significar pluja, puix diuen :

«Si le cerne est dans le cressent,
c'est signe de beau temps;
si c'est dans l'décoû,
c'est d'la plée (6) sous tras jòus (7). »

La Lluna, segons el poble, no sols pronostica'l temps que ha de fer immediatament, com se desprèn dels anteriors aforismes y dels següents :

Lluna tapada
boyra o ruixada;

Lluna lluent,
sequetat o vent;

Luno blanco,
journado franco;

(1) Rotllo.

(2) J. Fleury: *Littérature Orale de la Basse Normandie*.

(3) Rotllo.

(4) Sol.

(5) P. Sebillot: *Littérature orale de la Haute Bretagne*.

(6) Pluja.

(7) Paul Sébillot; *Traditions et superstitions de la Haute-Bretagne*, vol. II.

Luno palo,
l'aigo davaló;

Luno roujo,
con vent de boujo (1);

Luna nueva *troná*,
cuarenta días de *mojá*;

Lua nova trovejada,
trinta dias à molhada (2);

sinó que senyala'l que farà en tota una llunació, segons aquest ditxo de Casp:

No me mires como pinto,
sino como cuarto y quinto;
y si como quinto octavo,
tal como comienzo acabo.

Lo qual vol dir que no deu mirar-se quin temps fa'l primer dia de cada lluna, sinò'l que fa'ls dies quart y quint d'ella; y que si'l dia octau fa'l mateix temps que'l dia quint, tota la lluna farà'l mateix temps (3).

(1) *Armana provençau pera 1878.*

(2) J. Leite Vasconcellos: *Era Nova*, pàg. 220.

(3) El general francès Bugeaud tenia la ferma creencia de que si el sisè dia de la Lluna feya'l mateix temps que'l quart, hi havia nou probabilitats contra tres de que tota la lluna faria'l mateix temps; y de que aquestes probabilitats eren onze contra una si'l sisè dia feya'l mateix temps que'l quint. Diuen que quan l'esmentat general feya la guerra a Argelia may començava ses operacions sense haver deixat passar els sis primers dies de cada lluna.

Aquesta creencia del general francès és elevada quasi a teoria científica pel Doctor Saffray en son llibre titolat *La Physique des Champs*. (París, 1876, Hachette et Compagnie.)

No deixa d'esser notable l'especie de relació que hi ha entre'l ditxo caspolí y la teoria del Doctor Saffray, basada, sèns dubte, en alguna creencia popular francesa sobre l'influencia de la Lluna en el temps; influencia completament negada per la ciencia moderna.

En cambi, els castellans diuen :

Si como pinta, quinta,
y como quinta, octava,
como principia acaba.

Que és com dir que si'ls dies 1.er, 5 y 8 d'una llunació fa un mateix temps, aquest seguirà essent igual durant tota la lluna.

També diuen :

Al quinto día verás
qué mes tendrás,

referint-se al quint dia de cada lluna (1).

A l'Edat Mitjana deyen :

Primus, secundus, tertius nullus;
Quartus, aliquis;
Quintus, sextus qualis,
Tota luna talis.

Altres se refereixen no al dia de la Lluna, sinó al del mes, com aquests dos:

Tal como el veintisiete,
el mes siguiente (2),

Tal como el veintisiete,
el mes que arremete (3).

Encara hi ha més: una de les llunes, la d'Octubre, influeix en set altres consecutives, segons aquests dos aforismes populars:

La Lluna d'Octubre
set ne *descubre*,

que és propi de Tamarit de Llitera, provincia de Huesca; y

(1) *Calendario popular para 1885*. Fregenal.

(2) Sant Esteve de Gormaz, provincia de Soria.

(3) Antigüedad, provincia de Burgos.

Luna de Octubre
siete'n descubre,

recullit a Casp, provincia de Çaragoça. Aquests dos aforismes, que copio sols pera que's vegi sa construcció catalana per més que sien aragonesos, volen dir que durant les set llunes següents a la d'Octubre farà'l mateix temps que hagi fet en aquesta (1).

Els aragonesos diuen que les *llunes catalanes* són dolentes y les *llunes valencianes* són bones; entenen per les primeres les que miren cap a Catalunya, y per les segones les que miren cap a Valencia.

Al Baix Llemosí diuen:

Quand lo luno pend,
lo terro fend.
Quand es chebrolo,
lo terro molo (2).

Nosaltres diem:

Quan l'home del cel treu banya,
brunz el vent a la montanya;

els castellans:

Luna echada,
marinero en pie (3),

perquè ha de ploure, segons ells, abans de dos dies. Y els caldeus deyen:

Quan la Lluna beu en lo cel, plourà;

(1) Segons Lluís Figuer, *L'Année scientifique et industrielle*, any xxii, París, 1879, la Real Academia de Ciències de Montpeller premià en 1774 una memoria de l'abad Toaldo, de l'universitat de Padua, en que se sostenia l'influencia de la Lluna en el temps; y en nostre sigle mateix hi ha hagut alguns savis que no s'han atrevit a negar rodonament aquesta influencia.

(2) G. Clément-Simon: *Proverbes du Bas-Limousin*.

(3) Quintana de Gormaz, provincia de Soria.

y creyen que si passaven núvols espessos per davant de la Lluna hi havia d'haver inundacions (1).

La creencia en l'influencia de la Lluna en els meteors porta com a conseqüència lògica sa influencia en l'agricultura. Y a pesar dels aforismes

L'home lluner,
poca palla al paller (2);

Home lluner
no omple'l graner (3);

Qui sembra en sech y en moll,
tot l'any va ab el sach al coll (4);

Labrador lunero
no llena el granero (5);

Hombre lunero
no llena el granero (6);

Laubureur lunie,
n'emplit pas son panie :

Qui lunate,
folate (7):

Jamais lunatiè
Noun o ramplit soun graniè (8),

cap dels nostres pagesos sembraria ni faria cap de les feines del camp *fòra de lluna*.

Quan minvi la Lluna
no sembris cosa alguna,

(1) Lenormant: *La Devination et la Science des présages chez les Chaldéens* (Paris, 1875).

(2) Recullit a Almenar, Lleida.

(3) Id. a Cherta, Tarragona,

(4) Id. a Vilanova de la Roca, Vallès.

(5) Id. a Guadalajara.

(6) Id. a Casp.

(7) G. Clément-Simon: *Proverbes du Bas Limousin*.

(8) Languedoc.

diuen a Valls, y a la Conca de Barberà :

Lluna nova,
ves-hi ab un cove.
Lluna vella,
ves-hi ab una cistella.

El modisme

Es blat de bona lluna,

aplicat al subjecte que peça per esser massa bo, és una prova de la creencia del nostre poble en l'influencia de la Lluna en les plantes.

Ja Virgili deya en ses *Geòrgiques* que'l dia disset de la Lluna era propici pera plantar la vinya, posar per primera vegada'l jou als bous y començar a teixir una tela.

A l'Empordà hi ha'l costum de plantar les figueres per Carnestoltes, y diuen que triguen tants anys a donar fruit com dies de la Lluna hagin passat fins al dia en que's planten.

El menjar que's deixa a la serena's torna agre si'l toca'l clar de lluna. Així ho diuen a molts punts de Catalunya.

A Barcelona diuen també que'ls marischs pescats en lluna nova son buits; pera que sien plens s'han de pescar en lluna plena.

A Figueres creuen que'ls pous deuen netejar-se en *lluna vella*, perquè, de no fer-ho així, s'escursa l'aigua y s'hi fan cuchs.

Aquesta creencia es comuna a molts punts de Catalunya.

A la Segarra diuen lo mateix: no sols els pous, sinó que també les basses y las fonts han de escurar-se en *lluna vella*, si no's vol que quedin sense aigua.

A Saint-Cast, Alta Bretanya, creuen que, tallant-se les ungles en lluna creixent, creixen més depressa que tallant-se-les en lluna minvant. Tenen sobre això'l següent aforisme:

Si on coupe les ongles dans l'créssent,
faut les couper souvent.

Coupez-les dans l'dècoù,
vous ne les couperez pas beaucoup (1).

Pera'ls habitants de la nostra costa de Llevant la Lluna influeix fins en la matança del porch. Si aquest no's mata en lluna creixent, sa carn s'arna y se floreix.

A la vall de Vianya diuen que, pera que la cansalada creixi, el porch mascle s'ha de matar en lluna vella y la femella en lluna nova.

També influeix, y no poch, sobre la talla dels arbres. Tots els que llencen la fulla, com els plàtanos, àlbers, roures, polls, salzers, etc., s'han de tallar en lluna vella pera que no's *querin* (corquin). En cambi, els que serven la fulla, com les *carrasques* (alzines), els pins, xiprers, etc., s'han de tallar en lluna nova, si hem de creure als bosquejols de la nostra Ribera de l'Ebre.

CELS GOMIS

(Seguirà)

CRONICA DEL CENTRE

MAIG

SESSIONS OFICIALS

La vetllada que'l CENTRE sol celebrar anualment en honor dels socis premiats en els Jochs Florals, y que enguany s'havia anunciat pel dia 11, sigué sospesa per ordre del senyor Capità General.

La SESSIÓ PREPARATORIA de l'excursió a Caldes de Montbuy se celebrà el dia 25.

EXCURSIÓ

Aprofitada va resultar l'excursió a l'important població de Caldes de Montbuy, verificada'l dia 27 de Maig. Hi assistiren els Srs. Serra, Pagès, Carsi, Maspons y Camarasa, Fragnals y Estapé, que prengueren el primer tren de la via de Sant Joan,

(1) Paul Sébillot: *Traditions et superstitions de la Haute-Bretagne*.

arribant a un quart de nou a l'històrica vila de Caldes, ont els esperava l'estudiós soci delegat D. Pere Argemí. L'altre soci delegat, E. Eduart Xalabarder, se trobava a Elx estudiant l'eclipse. Esmorzaren els excursionistes a l'establiment de can Forns, y després, acompanyats ademés del conegut propietari D. Joan Germà, se començà a recórrer la vila. Primer de tot anaren al domicili del Sr. Argemí, ont, a més d'examinar les curioses col·leccions que posseeix, se pogueren convèncer dels considerables treballs que dit nostre delegat té reunits pera l'història de Caldes. Després se visità la notable llibreria de l'apotecari Sr. Ribó y se passà'l pont romà de la riera. La piscina romana que's conserva en els baixos de Cala Vila no's pogué veure per estar-ne temporalment obstruïda l'entrada. Els nostres companys contemplaren també una curiosa costum vallesana: un certamen d'aucells, que tingué lloch a les deu del matí en el cafè d'en Quim. S'inspeccionà després l'arxiu municipal, ajuntant-se'ls allí alguns simpàtics calderins, entre ells el Sr. Viver. Passejaren després pels carrers antichs, admirant les hermoses finestres dels carrers del Pont, Vich y Roldó. En una d'aquestes cases, mig enderrocada, que'n diuen a can *Camaday*, cridà molt l'atenció un finestral gòtic posat ont ara és cort d'animals. Encara vegeren més preciositats per l'estil tranzitant per les runes de lo que fou casa Vallgornera, propietat del príncep de Nicensi, avuy resident a Nàpols, y pel carrer de la Sinagoga, barri que havia sigut dels jueus.

Després de missa de dotze, fou visitada la Santa Magestat (una de les més notables que's veneren), servint-los d'il·lustrat guia el senyor rector mossèn Alsina. Se resseguí lleugerament l'iglesia, detenint-se especialment enfront dels retaules de l'altar de Sant Sebastià.

Se dinà bé a l'establiment Forns, y després se prengué cafè a l'immediat *Casino Caldense*, ont als excursionistes feren la coneixença del jove regidor D. Francisco Padrinas. Sempre en l'amable companyia dels Srs. Germà y Argemí, se dirigiren al Remey, admirant un notable Sant-Crist de marfil. Finalment, pera completar la falaguera impressió que durant el dia reberen mirant finestrals y portalades, anaren a la gran casa Marquès, un temps hostatge dels comtes de Barcelona.

A dos quarts de sis, l'hora era arribada de tornar a Barcelona, y tots els associats se despediren dels seus amabilíssims acompanyants, agraint-los les fines atencions de que havien sigut objecte y conservant grat record de l'excursió.

CONFERENCIES Y LECTURES

El dia 16 va explicar l'actiu company nostre D. Benet Roure les *Festes dels Orats de Santa Digna* donant curioses y interessants notícies sobre la colònia dels mateixos orats a Gheel (Bèlgica). Justament el dia anterior s'esqueia ésser Santa Digna, y aprofità'l conferenciant aquesta ocasió pera parlar de les festes celebrades a Gheel en commemoració del mil-trescentè aniversari de l'arribada de la princesa irlandesa y del seu confés Sant Gerebert. Parlà llargament d'aquesta santa, tant poch coneguda entre nosaltres, y de sa mort, causada pel seu propi pare per no haver volgut accedir als seus amors incestuosos. S'ocupà també'l Sr. Roure de les tres fases per que ha passat el tractament dels bojos a Gheel, descrivint la colònia avuy existent.

A l'acabar va ésser molt aplaudit el conferenciant.

Baix molts punts de vista, notable va resultar la conferència que'l secretari del CENTRE, D. Rossendo Serra, va donar el dia 30 sobre la *riquesa de mots y modismes per reiteració en la nostra llengua*.

Apartada la llengua catalana de tot lo oficial y havent de dur una vida purament casolana, va anar desenrotllant-se en ses manifestacions de caràcter íntim y accentuant son modo d'ésser, abocant-se cap a la senzillesa.

Les formes reiteratives s'adapten perfectament a la nostra llengua, perquè eviten frases llargues, posant bé de manifest l'idea que's vol anunciar, lliure de detalls inútils; per més que a primera vista sembla que'l sol fet de repetir les paraules exclueixi l'idea d'abreviació. A més tenen un encant particular: són ingenues, gràfiques y s'avenen a les formes més senzilles; de manera tal que, tractant-se d'intel·ligències primitives (criatures y selvàtiques), la reiteració és element d'expressió importantíssim.

Al dir, per exemple, *Fulana anava tota pengim-penjam* expressem ab més claretat y concisió l'idea de que *Fulana anava vestida ab deixadesa extraordinària, penjant-li materialment la roba per tot arreu*.

La reiteració desempenya un gran paper en el llenguatge en general, ja sigui en forma de mots aïslats (*xarrich-xarrach, zum-zada*), ja en la de modismes (*de gom a gom*), regoneixent tots un mateix origen y essent sotsmesos a un procés semblant. La reiteració és, segons els casos: 1.ª, l'expressió directa y senzilla de les

coses (*papa*); 2.^{on}, onomatopeica (*cucut*); 3.er, successió dels fets (*pam-pam*, pera indicar que's truca); 4.^t, intensitat (*bonich bonich*); 5.^t, persistència de l'acció (*nanch, nanch*), y 6.^è, matisos de l'intensitat (*pim, pam*).

Les reiteracions, per la seva significació y estructura, s'agrupen baix moltes formes essencialment diferents, y d'una cinquantena que ben bé s'en podrien trobar es poden establir, en general, els tipos d'*aglutinants* o d'elements yuxtaposats (*bitllo-bitllo*) y *temàtiques* o de flexió (*xiuxiuejar*), cada un dels quals se divideix a la vegada en 3 classes, és a dir, les aglutinants en, 1.er, *pures* (*xano, xano*); 2.^{on}, *modificades* (*cofis y mofis*), y 3.er, *complementades* (*d'en mica en mica*); y les temàtiques en, 1.er, *primitives* (*bobó*); 2.^{on}, *onomatopeïques* (*tórtora*) y 3.er, *derivades* (*murmurar*).

Després de citar nombrosos exemples trets d'obres catalanes de totes èpoques y de fer la crítica de varies repeticions citades per les mateixes, el conferenciant va remarcar lo mal usades que estaven algunes, malgrat esser d'autors de gran y merescuda fama; deduint-ne precisament d'aquí la conveniència de que aquest assumpte's tracti per part dels que hi entenen, ja que les reiteracions són paraules que existeixen en gran nombre, tenen valor propi y determinat y s'adapten enterament a l'esperit del català.

D. Bonaventura Conyll va donar lectura, el dia 25, de la seva circumstanciada y agradable memoria de l'excursió oficial feta'l mes passat a Montserrat y a Cardona.

El dia 19 va donar el Sr. Ricart y Giralt la seva 3.ª conferència sobre'l tema *Mètodes senzills pera determinar la longitud, latitut, altitut y azimut*. El mes vinent ne donarem l'extracte acostumat, junt ab el de l'última conferència del present curs.

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.